

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента Нестулі Світлани Іванівни на дисертаційну роботу Жушми Тетяни Віталіївни «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах розвитку вищої педагогічної освіти в Україні, трансформації системи вищої освіти, окреслення нових цілей та стратегій, підходів та моделей професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти, виникає необхідність удосконалення цієї підготовки шляхом орієнтації на лідерську управлінську парадигму, завдяки якій забезпечується успішний розвиток лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи.

Безсумнівно, лідерські якості педагогів вищої школи забезпечують їм можливість стати успішними організаторами освітнього процесу, педагогами-професіоналами, які здатні розкрити потенціал студентів, створити оптимальні умови їх особистісного розвитку, допомогти їм досягати успіху у майбутньому та самореалізуватись у професії, а також будувати партнерські стосунки з колегами, стейкголдерами та освітянською спільнотою. Завдяки цим якостям вони будуть здатні створювати комфортне освітнє середовище, розробляти та впроваджувати інноваційні форми, методи та технології навчання, бути максимально мобільними, конкурентоспроможними та адаптованими до нових запитів суспільства і роботодавців.

У процесі професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи враховується здобутки сучасних наукових досліджень у сфері лідерства та лідерології, що сприяє стратегічному плануванню, аналізу тенденцій та розгляду майбутніх перспектив розвитку відповідних освітніх програм, їх

змісту, технологій та методологічних підходів до їх реалізації. Зміна фокусу на компетентнісно орієнтований, гуманістичний, діяльнісний, системний, проєктний підходи, застосування відповідної технології та врахування найкращих зарубіжних практик у програмах професійного розвитку педагогів-лідерів впливають на основні принципи та підходи до навчання майбутніх педагогів вищої школи, що утворює нову філософію педагогічної освіти в Україні.

У руслі цієї проблематики виконана дисертація Жушми Тетяни Віталіївни, яка присвячена проблемі вивчення процесу формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти як одного з напрямів удосконалення їх професійної підготовки.

Про актуальність дослідження свідчить зміст нормативних документів (проєкт Плану відновлення України від наслідків війни (Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Матеріали робочої групи «Освіта і наука» (липень 2022)), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, Концепція розвитку педагогічної освіти (2018 р.)), а також нормативні документи регіонального рівня. Цілком погоджуємося з дисертанткою, що, зокрема, Харківська область є одним із лідерів надання освітніх послуг молоді та дорослим (Стратегія розвитку Харківської області на період до 2027 р.) і відповідно має потребу в інноваційно мислячих, активних педагогах-лідерах, які б забезпечували і подальше лідерство нашого регіону у цій сфері. І стратегічним напрямом розвитку університету НТУ «ХП» на період 2019-2025 рр. (на базі якого виконувалось дослідження) є забезпечення інноваційного прориву навчально-наукового процесу на якісно новий рівень діяльності з якісною підготовкою фахівців (Стратегічний план розвитку НТУ «ХП» на 2019-2025 роки).

Посилює актуальність та педагогічну доцільність дослідження низка суперечностей, виявлених здобувачкою, які потребують нагального розв'язання, зокрема, це суперечності:

- між потребою суспільства в компетентних педагогах вищої

школи, здатних бути успішними організаторами освітнього процесу та недостатнім рівнем сформованості лідерських якостей у них;

– між потребою у спрямуванні процесу підготовки майбутніх педагогів вищої школи на формування лідерських якостей та недостатньою теоретичною розробленістю цієї проблеми;

– між необхідністю створення умов для максимального розкриття особистісного потенціалу кожного студента та недостатнім науково-методичним забезпеченням формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи.

Зважаючи на викладене вище, дослідження Тетяни Віталіївни Жушми «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти» є актуальним і своєчасним.

До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести наступне.

У дослідженні Жушми Тетяни Віталіївни з'ясовано суть поняття лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи як соціально-психологічної властивості особистості, які обумовлюють успішну організаційну діяльність, здатність ефективно впливати на інших людей та приймати оптимальні рішення задля ефективного викладання та удосконалення освітнього процесу вищої школи. Структуру лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи авторка визначила як сукупність компонентів цього феномена: мотиваційно-особистісні (обумовлюють спрямованість та схильності особистості); емоційно-інтелектуальні (характеризують ставлення особистості до ситуацій, що виникають, та використання розумових здібностей для пізнання та управління навколишнім середовищем); організаційно-управлінські (передбачають здатність діяти упорядковано та узгоджено з поставленими цілями та планами); комунікативно-соціальні (відображають ефективну передачу та одержання інформації та здатність до співпраці).

У роботі Т. В. Жушмою розроблено, теоретично обґрунтовано та

експериментально перевірено педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти: мотивація студентів до формування лідерських якостей для забезпечення їх зацікавленості проявити свій потенціал та досягти успіху у майбутній професійній діяльності; систематична рефлексія студентів, спрямована на самоспостереження, самопізнання та самоаналіз лідерських якостей та усвідомлення конкретних способів і можливостей їх формування й удосконалення; застосування тренінгової технології для цілеспрямованої, поетапної практичної роботи студентів над формуванням лідерських якостей.

Заслуговує на увагу розроблена дисертанткою методика діагностики показників рівнів сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи (показниками сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи за мотиваційно-особистісним критерієм є, мотивація на досягнення успіху та спрямованість на саморозвиток та самовдосконалення; за емоційно-інтелектуальним – інтелектуальна лабільність, рефлексивність, врівноваженість, емпатія; за організаційно-управлінським – сила волі, незалежність, активність, лідерство, організаційні якості; за комунікативно-соціальним – товариськість, комунікативність).

Апробація сукупності педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти підтверджена педагогічним експериментом та належним науково-методичним супроводом, висвітленим у тексті роботи й додатках, що цілком логічно дає підстави вважати, що ці умови стали основою удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Нам імпонує, що методика діагностики показників рівнів сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи представлена як цілісний, багатокomпонентний та динамічний інструментарій, завдяки якому можна оцінити ступінь сформованості кожного компонента досліджуваного феномена.

Отже, аналіз змісту дисертаційного дослідження пані Тетяни засвідчує

його завершеність, досягнення висунутої мети та успішне вирішення поставлених завдань, у результаті чого отримано результати, що безперечно відзначаються науковою новизною. Відмітимо, що подальшого розвитку і конкретизації набули подальшого розвитку набули критерії та показники сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи: мотиваційно-особистісний (мотивація на досягнення успіху та спрямованість на саморозвиток та самовдосконалення), емоційно-інтелектуальний (інтелектуальна лабільність, рефлексивність, врівноваженість, емпатія), організаційно-управлінський (сила волі, незалежність, активність, лідерство, організаційні якості), комунікативно-соціальний (товариськість, комунікативність).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Тетяна Віталіївна свідомо поставила за мету розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти; сформулювала гіпотезу про те, що рівень сформованості лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи значно підвищиться, якщо у освітньому процесі закладів вищої освіти будуть реалізовані такі педагогічні умови (1) мотивація студентів до формування лідерських якостей для забезпечення їх зацікавленості проявити свій потенціал та досягти успіху у майбутній професійній діяльності; 2) систематична рефлексія студентів, спрямована на самоспостереження, самопізнання та самоаналіз лідерських якостей та усвідомлення конкретних способів і можливостей їх формування й удосконалення; 3) застосування тренінгової технології для цілеспрямованої, поетапної практичної роботи студентів над формуванням лідерських якостей). Цю мету вона поступово реалізує у дослідженні завдяки цілісній системі, компонентами якої є: мета, методологічні підходи та дидактичні принципи, зміст, який визначається характеристикою структури лідерських якостей, методичне забезпечення, результат реалізації умов, перевіряє

гіпотезу і досягає позитивного результату.

Варто відмітити як безперечний позитив, що реалізація педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи передбачала мотивацію майбутніх педагогів вищої школи до формування всіх складових структури лідерських якостей, застосування рефлексивних вправ на самопізнання та аналіз прогресу у розвитку якостей, розробку та проведення тренінгу «Формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи», який включав поетапну практичну роботу студентів та складання програми подальшого саморозвитку після завершення тренінгу. Методами реалізації педагогічних умов були: метод проблемного викладу, бесід, дискусій, мозковий штурм, кейс-метод, рольових та ділових ігор, написання есе, тренінгова робота, рефлексивні вправи, метод проекту.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Т. В. Жушми є ґрунтовними, що підтверджується використанням потужної теоретичної бази дослідження, інтегративним застосуванням методологічних підходів і принципів (системний, гуманістичний, діяльнісний підхід та дидактичні принципи) до організації процесу формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти на основі реалізації визначених нею педагогічних умов, коректним визначенням наукового апарату, поєднанням методів дослідження (теоретичних (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація для вивчення поняттєвого апарату дослідження, теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти); емпіричних (тестування, бесіда, спостереження, педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності розроблених педагогічних умов лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти); математико-статистичних для кількісного та якісного аналізу результатів педагогічного експерименту), проведенням результативної дослідно-експериментальної роботи та статистичною перевіркою достовірності

виявлених відмінностей у рівнях сформованості лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи контрольних та експериментальних груп. Підкреслимо, що статистична значущість отриманих результатів дослідження була підтверджена шляхом використання критерію Фішера.

У цілому, аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Т. В. Жушми дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених наукових результатів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), списку публікацій авторки, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків і за структурою відповідає сучасним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за 011 Освітні, педагогічні науки, 01 Освіта/Педагогіка.

У вступі чітко обґрунтовано вибір теми й актуальність дослідження; показано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; коректно визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; належним чином розкрито перелік використаних методів дослідження; особистий внесок здобувачки в працях, написаних у співавторстві; апробація результатів дослідження.

Розкриваючи наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів, Тетяна Віталіївна цілком справедливо вказує на те, що нею вперше розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти: мотивація студентів до формування лідерських якостей для забезпечення їх зацікавленості проявити свій потенціал та досягти успіху у майбутній професійній діяльності; систематична рефлексія студентів, спрямована на самоспостереження, самопізнання та самоаналіз лідерських якостей та усвідомлення конкретних способів і можливостей їх формування й удосконалення; застосування

тренінгової технології для цілеспрямованої, поетапної практичної роботи студентів над формуванням лідерських якостей; уточнено сутність поняття лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи (як соціально-психологічної властивості особистості, які обумовлюють успішну організаційну діяльність, здатність ефективно впливати на інших людей та приймати оптимальні рішення задля ефективного викладання та удосконалення освітнього процесу вищої школи), а також структуру лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи.

Не викликає сумнівів і практична значущість одержаних результатів, яку у вступі віддзеркалила авторка: розроблені педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи та визначені показники й засоби діагностики рівня сформованості цих якостей можуть бути використані для удосконалення процесу професійної підготовки магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» у закладах вищої освіти.

Зміст трьох розділів дисертації цілком відповідають заявленим назвам розділів і підрозділів, а загальні висновки відповідають поставленим завданням (визначити сутність та структуру лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи; розробити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти; уточнити критерії та показники сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи; експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти) і відбивають усі здобуті авторкою у процесі дослідження результати.

Список використаних джерел (260 найменувань, з них – 35 іноземною мовою) засвідчує, що зміст дисертації базується на ґрунтовному інформаційно-науковому пошукові дисертантки в контексті обраної для дослідження проблеми.

У додатках до дисертації наведено зміст використаних дослідницьких

методик здобувачки.

Таким чином, дисертація Т. В. Жушми репрезентує наступність та послідовність її теоретичної та практичної складників, взаємозв'язок теоретичних висновків, результатів усіх етапів експерименту.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Отримані результати є значущими для науки і практики у царині педагогіки, дидактики, теорії й методики професійної освіти та можуть бути використані широким колом педагогів для підвищення рівня своєї лідерської компетентності. Цілком очевидно, що теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження пані Тетяни можуть бути використані науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти у процесі викладання фахових дисциплін майбутнім здобувачам освіти педагогічних спеціальностей, у розробці навчальних програм, підручників, навчально-методичних посібників, підготовці тренінгових занять, розробці рефлексивних та практичних завдань; студентами у процесі написання курсових і магістерських робіт.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях.

Основні положення і результати дослідження опубліковано у 16 роботах, з них 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 11 публікацій – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Проведена експертиза змісту дисертації на предмет виконаних у ній завдань переконливо доводить, що Тетяні Віталіївні вдалося всебічно розглянути теоретичні й методичні засади означеної проблеми, наукового обґрунтування й апробації педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти. Висновки дослідження є обґрунтованими. Виклад матеріалу в дисертації послідовний, системний, відбиває науковий характер, має безперечне прикладне значення. Окрім того, основні результати дослідження обговорювалися на засіданнях

кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І. А. Зязюна (2019-2024 р.), доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Академічна доброчесність.

Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати, не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. Досліджуючи проблему визначення й реалізації педагогічних умов формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти, дисертантці доцільно було б у першому розділі більш системно висвітлити зарубіжний досвід.

2. Виокремлюючи у другому розділі дисертації таку педагогічну умову як систематична рефлексія студентів, спрямована на самостереження, самопізнання та самоаналіз лідерських якостей та усвідомлення конкретних способів і можливостей їх формування й удосконалення, вважаємо, що варто було б більше уваги приділити у третьому розділі способам і методам її реалізації.

3. На нашу думку, робота виграла б, якби авторка змодельовала процес формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти.

Водночас вважаємо, що вказані зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дисертації Тетяни Віталіївни Жушми.

Висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам.

На підставі вище зазначеного, можемо зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження Жушми Тетяни Віталіївни «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти» відповідає вимогам щодо дисертаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її авторка – Жушма Тетяна Віталіївна

– заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового
інституту лідерства
Полтавського університету
економіки і торгівлі

15 травня 2024 року

С.І.НЕСТУЛЯ